

(roršahova) mrlja na ruhu savremene srpske kritike

(ili razmišljanje o nekim poetičkim odredbama mlade srpske kritike 80-ih godina)

nina živančević

reagovanje

na tekst »poezija roršahove mrlje« ivana negrišorca objavljenog u junskom broju »književne reči«

Sa posebnom pažnjom i budnošću pročitala sam prvi deo kritike »mlade« srpske poezije Ivana Negrišorca »Poezija Roršahove mrlje« objavljenog u junskom broju »Književne Reči«, delimično zahvaljujući činjenici što se u dotičnom tekstu pominje i moj pesnički rad, a prevashodno zato što su poduhvati takve vrste u oblasti književne kritike ovde više nego retki. Uzroci takvog analitičkog zanemarivanja naše savremene pesničke baštine su mnogobrojni i raznorodni (usled nedostatka prostora zadržaju se isključivo na jednom uzroku) i u tom smislu bih se delimično i složila sa Ivanom Negrišorcem koji tvrdi da je »srpska poezija 80-ih, ostala nepročitana« od strane kritičara, a da su utisci koji izdavači i potencijalno čitalaštvo stižu nakon čitanja brojnih pesnika i spisatelja najblaže rečeno magloviti.

Ako postoji opasnost (da se vratim opet na Negrišorčev tekst) da poeziju danas svi mogu da pišu i da je objavljuju (u čemu ja lično, kao urednik za poeziju njujorškog *East Village Eye*-ja ne vidim opasnost), čini mi se da takva opasnost ne preti mlađoj srpskoj kritici. Nakon čitanja nekolicine kritičkih tekstova napisanih od strane mojih kolega kritičara o pesničkim knjigama mojih kolega pesnika, čini mi se da se ovdašnji kritičari ili nedovoljno oglašavaju svojim analitičkim tekstovima (u čemu možda i počiva kognitivna mudrost kritike svesne sopstvene nedovoljne obaveštenosti a i uzrok čutanja kritičara 80-ih), ili se, pak, oglašavaju na načine koji proširuju »mapu pogrešnog čitanja« (Map of Misreading) Harolda Bluma.

Kada se žalim na nestašicu kritičara (pomisao koje bi se inače klonili mnogi savremeni pisci), prevashodno se obraćam piscima – u ovom slučaju pesnicima – za koje i Negrišorac tvrdi da zapostavljaju vascelo kritičko obrazovanje i dozvoljavaju književnoj kritici (dakle onome što sledi, a u najboljem slučaju prethodi) da tumači i često prekraja tkivo umetničkog teksta o kome prvenstveno treba da brine sam pisac. Pošto se, na žalost, svetska poezija danas u većini ne može pohvaliti predstavnicima koji su sledbenici Paunda, pesnika koji se uporedo bavio poezijom i književnom kritikom, vodstvo u tumačenju autorove misli preuzela je gotovo u celini književna kritika, koja kao takva postaje i opstaje kao autonomno književno delo – filozofski esej auto-da-se. Početkom 50-ih godina ovog veka u Evropi i u Americi počela je da stasava snažna struja književne kritičke misli koja se isključivo bavila tumačenjem i klasifikacijom poetskog teksta kritički nesazrelih i neupućenih autora.

Pripadnici takozvane tradicionalne škole književne kritike (u SAD-u poznati kao »New Critics«), uzimali su tkivo umetničkog teksta i skalpelima (koje su oštrili na »ironiji«, »domišljatosti« i »anonimnom glasu u poeziji«) ga vivisecirali, odnosno tumačili onako kako im je arogancija metode već dopuštala. Ova škola kritičke interpretacije, između ostalog, doprinela je – u slučaju velikog broja autorskih tekstova – povećanju nerazumevanja teksta, dovela je do pogrešnih klasifikacija tekstova i pogrešnih tumačenja klasifikovanih tekstova, da bi postepeno ustupila mesto novijim strujama u književnoj kritici usled vlastite nemogućnosti da tumači i opslužuje dela novije književnosti, koja se, opet, mogu tumačiti isključivo primenom aparata novih poetika i savremenim teorijama kritike. Primer takve jedne grube greške koja nastaje primenom starog kritičkog aparata na tekst novije poetike jeste upravo Negrišorčeva analiza mog vlastitog teksta (u svoje ime pišem i na sopstveni tekst jedino i imam ovom prilikom nameru da se osvrnem, ne kao pisac već kao kritičar), jer upravo taj i takav postmodernistički tekst poetike indeterminizma trpi posledice pogrešne književne analize.

Kada su Žak Derida, Pol de Man i Harold Blum¹ (koga paradoksalno citira sam Negrišorac!) još krajem 60-ih godina sa obe strane okeana glasali za stvaranje novih poetika koje bi ubrzano tumačile nagomilana pesnička stvaralaštva savremenih mladih autora, a i shodno tome počeli da koriste čuvene teorije dekonstrukcije i intertekstualnosti – tekstualnosti pri analizi umetničkog teksta – oni su upravo pokušavali da izbegnu grube omaške pri tumačenju teksta »izrazito govorne konstrukcije«, »blagolagoljivog«, neoromantičnog, kolokvijalnog teksta pisanog u prvom licu jednine (opasna zamka za klasifikatore konfesionalne lirike!) – da

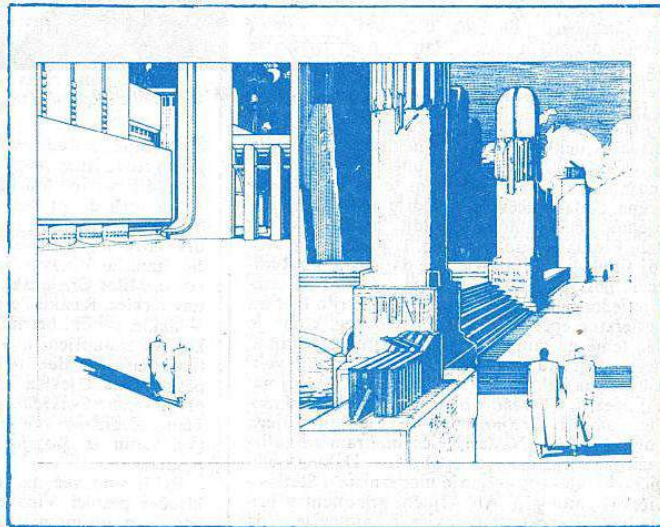

mišljenja • mišljenja • mišljenja • mišljenja

navedem nekolicinu prečestih izraza kojima neuka kritika barata i kitu moje jadne pesme. Lingvističko »klizanje po površini« i akumulacija transparentnih« slika koje, suprotstavljene i postavljene jedna naspram druge grade dubinsku, asocijativnu slojevitost – JESU prevashodne odlike moje poezije, ali ne bih mogla da tvrdim da je do sada ijedan književni kritičar ovo napisao.

Napomenula bih i ovo: od dana kada se moja prva knjiga, »Pesme« pojavila u izdanju Nolit, kritičari – i oni retki koji su pokušali da se bave iole složenijom analizom moje poezije – nisu uspeli u svojim tumačenjima da odmaknu dalje od kratke recenzentske opaske pesnika Simona Simonovića da ja pišem urbanu poeziju! Odrasla sam u gradu, gde i danas živim sa ostalim pesnicima koji takođe pišu urbanu poeziju, ali, zar je pominjanje urbanosti jedini, ili gotovo jedini deo kritičkog izraza? (Od Vordsvorta i Čika Jove Zmaja po do danas, pesnici su se divili prirodi sa sve manjim žarom, tako da još i Rembo i Bodler sve više osvajaju besputne kraljike ljudskog duha, a ne date im staze i bogaze njihovih Pariza!)

I zar sredinom 80-ih godina književna kritika i dalje zadržava svoje deskriptivno ruho i zanemaruje strukturalne, poststrukturalne, lingvističke i ostale izazove, ovde, u gradu čiju sam urbanu intelektualnu radoznalost oduvek izuzetno cenila? I, napokon, treba li pisac, kao nekada davno, da uzme pero u ruku i sam tumači svoje knjige kolegama piscima i kritičarima, ako ne i širem čitalaštvu, koje opet čita šta mu stručnjaci po peru savetuju da čita?

Ova, više manje retorična pitanja postavljam sebi samoj i u međuvremenu prevodim kritičke i teorijske tekstove koji će povećati razumevanje srpskih književnih dela 70-ih i 80-ih godina. Takođe, dodala bih da ovo pismo niukoliko ne predstavlja atak na korisan trud i zalaganje u oblasti književne kritike druga Ivana Negrišorca, naprotiv! Da smo imali više pokušaja bavljenja kritikom u domenu srpske poezije i proze, književna kritika nam se ne bi nalazila u ruhu u kome se danas nalazi – pohabana i neprikladna za savremenu srpsku književnost koja odista nešto novo, tokom 80-ih, počinje da nagoveštava. Ovde samo upućujem na opreznost pri bavljenju književnom kritikom i okrećem onu staru Gogoljevu »ne krivi ogledalo, ako ti je lice ružno«. Ponekad treba kupiti novo ogledalo.

juli 1986.
Beograd

1. ovo otvoreno pismo uredništvu ni u koliko ne predstavlja moj kritički ogled, a i navedeni izvori iz mojih knjiga još uvek putuju brodom iz Amerike za Jugoslaviju tako da ih ne mogu napamet navoditi
2. Ovde se pozivam na sopstvenu (neobjavlvenu) doktorsku disertaciju »Intertekstualnost u poeziji Frenka O'Hare i Vladimira Majakovskog«.